

PHÁT HIỆN MỘT LOÀI MỚI THUỘC GIỐNG *BOMBUS* LATREILLE, 1802 (HYMENOPTERA, APIDAE) Ở VIỆT NAM

LÊ XUÂN HUỆ

Viện sinh thái và tài nguyên sinh vật

Những loài thuộc giống *Bombus* Latr. 1802 có lông dày, đầu không rộng hơn ngực, trán và mặt thường dài. Xúc biện môi dưới có 4 đốt, 2 đốt cuối thường rất nhỏ, 2 đốt đầu có sự khác nhau ở các loài. Xúc biện hàm dưới có 2 đốt, chiều dài của chúng thay đổi. Ngực lồi, cánh trước có 3 ô Cubital.

Theo Michener, 2000 trên thế giới giống *Bombus* có 34 phân giống và hơn 2000 loài. Giống *Bombus* có nhiều phân giống phân bố ở Mông Cổ, Nhật và Trung Quốc. Nhưng trong tài liệu viết về Động vật chí Trung Quốc (Họ Apidae và Melittidae) của Wu Yanru (2000), không có các loài của giống *Bombus*.

Giống *Bombus* là côn trùng xã hội, nhưng cấu tạo cơ thể và tổ chức không phân hóa cao như giống ong mật (*Apis*). Tổ nhỏ, không có cấu trúc tinh vi và phức tạp như giống ong mật, các phòng ong thường đơn giản và ghép lại với nhau, không theo trật tự nào. Tổ của chúng nằm sâu trong bụi rậm hay dưới đất, khó phát hiện và khó tìm [5]. Giữa ong đực, ong

cái và ong thợ thường giống nhau về cấu tạo và màu sắc, chúng chỉ khác nhau về kích thước; Ong đực và ong thợ thường nhỏ hơn ong cái [3-5].

Ở Việt Nam giống *Bombus* đã thấy phân giống *Orientalibombus* gồm 6 loài [1, 2]. Nay chúng tôi tìm thấy ở khu bảo tồn thiên nhiên Copia (Sơn La) 1 loài và xác định như loài mới cho khoa học.

I. PHƯƠNG PHÁP NGHIÊN CỨU

Địa điểm: Tại Khu bảo tồn thiên nhiên Copia (xã Chiềng Bom, Nậm Lâu, Cò Ma, Long Hẹ, thuộc huyện Thuận Châu), tỉnh Sơn La trong 2 năm: 2008 và 2009.

Phương pháp: Điều tra thực địa: ở các địa điểm trên; Phòng thí nghiệm: Định tên côn trùng bằng các tài liệu chuyên môn: Bingham [3], Michener [4, 5], Wu Yanru [6].

II. KẾT QUẢ NGHIÊN CỨU

Khóa định loại các loài giống *Bombus* Latreille, 1802 ở Việt Nam

1a. Trên tám lưng ngực giữa có dải lông nằm ngang có màu khác với màu lông khác của tám lưng này (hình 1c).....	2
1b. Trên tám lưng ngực giữa không có dải lông như thế.....	4
2a. Lông trên tám lưng đốt bụng 2 màu đen, trên tám lưng đốt bụng 1 màu vàng.....	3
2b. Lông trên tám lưng đốt bụng 1 và 2 màu vàng.....	<i>B. trifasciatus</i> Smith
3a. Lông trên chân màu đen.....	<i>B. montivagus</i> Smith
3b. Lông trên chân màu hung hung (màu da bò).....	<i>B. magrettii</i> Gribodo
4a. Lông trên đầu, ngực và bụng cùng 1 màu đen.....	<i>B. eximius</i> Smith
4b. Lông trên đầu, ngực, bụng không cùng màu.....	5
5a. 2 hoặc 3 tám lưng đốt bụng cuối màu vàng hoặc màu đỏ thẫm.....	6
5b. Lông trên tất cả các tám lưng đốt bụng màu nâu nhạt đến nâu (hình 1a).....	<i>B. lagubrunus</i> sp.n.
6a. Lông trên tám lưng đốt bụng 3 màu hung hung đỏ sáng.....	<i>B. haemorrhoidalis</i> Smith
6b. Lông trên tám lưng đốt bụng 3 màu đen.....	<i>B. simillimus</i> Smith

Mô tả loài mới:

Bombus lagubrunus Le, sp. nov. (hình).

Ong cái: Đầu có chiều rộng và chiều cao gần bằng nhau. Đầu và trán chỉ có lông ngắn màu đen. Clypeus (chân môi) màu đen, có vân thô. Đỉnh của đốt gốc và đốt 2 của râu đầu màu nâu nhạt. Môi trên, hàm trên và các đốt râu đầu còn lại màu đen. Mắt kép màu đen. Tấm lưng ngực trước và ngực giữa có lông màu vàng. Ở giữa tấm lưng ngực giữa không có lông (trơn, bóng), không có dải lông màu đen nằm ngang trên tấm lưng đốt ngực này. Tấm bên ngực giữa, Scutellum và tấm lưng ngực sau có lông ngắn màu vàng. Vây gốc cánh màu đen, gân cánh màu nâu đen, cánh trong suốt, diềm ngoài của cánh trước màu tối. Chân màu đen, ống và bàn chân có lông màu nâu vàng đến nâu đen.

Tấm lưng các đốt bụng có lông màu nâu, diềm sau các đốt bụng có lông dài màu nâu, lông hai bên dài hơn ở giữa; các tấm của bụng

có vân thô, mép sau của các tấm bụng có lông dài màu nâu, các tấm bụng sau (4-6) lông này dày và dài hơn các tấm bụng trước của bụng.

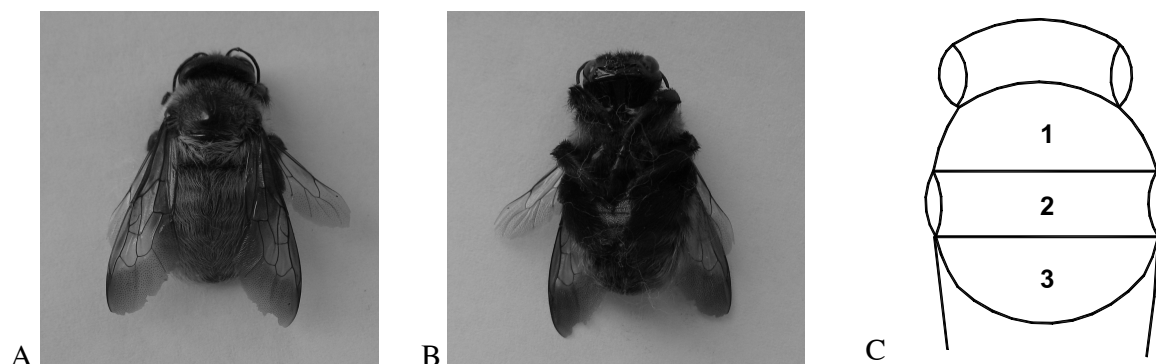
Cơ thể dài khoảng 25 mm.

Ong đực không rõ.

Loài mới gần giống với loài *Bombus haemorrhoidalis* Smith, 1852 và *B. simillimus* Smith, 1852 như ở khóa định loại. Nó khác với loài *B. haemorrhoidalis* Smith, 1852 ở các điểm: Trán không dài, lông trên các tấm lưng đốt bụng màu nâu (ở *B. haemorrhoidalis* ở 2 tấm lưng trước của bụng màu vàng 4 đốt sau có lông màu hung đỏ, sáng). Diềm ngoài của cánh trước của loài mới màu tối.

Mẫu nghiên cứu: 34 ong đực và cái, Thuận Châu, Sơn La 2008, 2009.

Mẫu chuẩn (Holotyp): 1 con cái Sơn la (huyện Thuận Châu, xã Cò Mạ, ngày 9/6/2008, Paratyp 1 con cái (thời gian và địa điểm như trên).

Hình. *Bombus lagubrunus* sp. nov.

A. Cơ thể nhìn mặt lưng; B. Mặt bụng; C. Dải lông có màu khác trên tấm lưng ngực giữa (2)

TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Lê Xuân Huệ, 2004: Kết quả bước đầu nghiên cứu liên họ Ong mật Apoidea (Hymenoptera) ở Việt Nam: 123-126. Báo cáo khoa học Hội nghị toàn quốc nghiên cứu cơ bản trong khoa học sự sống. Nxb. Khoa học và Kỹ thuật, Hà Nội.
2. Lê Xuân Huệ, 2008: Đa dạng côn trùng liên họ Ong mật (Hym: Apoidea) ở Việt Nam: 934-938. Báo cáo Khoa học Hội nghị Côn trùng học toàn quốc lần thứ 6. Nxb. Nông nghiệp, Hà Nội.
3. Bingham C. T., 1897: The Fauna of British India including Ceylon and Burma. Lond – Berlin, 1: 408-564.
4. Michener C. D., 1965: Bull. Am. Mus. Nat., 130: 3-321. Hist. New York.
5. Michener C. D., 2000: The Bees of the World: 761-805. The Johns Hopkins Univ.
6. Wu Yanru, 2000: Fauna Sinica Insecta, vol. 20, Beijing.

**DISCOVER A NEW SPECIES OF GENUS *BOMBUS* LATREILLE, 1802
(HYMENOPTERA, APIDAE) FROM VIETNAM**

LE XUAN HUE

SUMMARY

In this paper we depict a species of genus *Bombus* as new species for Science.

Bombus lagubrunus Le, sp. nov.

Female: Head and Face not elongate. Head and front with short black pubescence, black clypeus. The apex of scape and second segment of antennae with light brown. Labrum, mandibles and remain segments of antennae dark black. Black eyes. Pronotum and mesonotum with yellow pubescence. In the middle of mesonotum without pubescence and transverse band of black pubescence. Mesepisternum, Scutellum and Metanotum with short yellow hair. Wings hyaline, with brow veins and fuscous cloud on the lateral margin of fore wing. Legs black, tibia and tarsus with fusco - yellow to dark brow.

Tergits of abdomen with brow pubescence. Leng of body about 25 mm.

Male unknown.

Holotype: 1 female Son La (Thuan Chau, Co Ma) 9/6/2008.

Paratyp: 1 female (as above mentioned).

This new species differ from *Bombus haemorrhoidalis* Smith, 1852 by head and face not elongate, brow pubescence on tergites of abdomen; Wing hyaline, with brow veins and fuscous cloud on the lateral margin of fore wing.

Ngày nhận bài: 24-11-2009